

בס"ד

חוברת

הלכות ומנהגי

חנוכה

חֻבֵּרַת חֲנֻפָּה

תָּכֵן הָעֲנִינִים:

- מַאי חֲנֻפָּה? (רמב"ם)
- סְפֹר מַעֲשֵׂי הַנְּסִים וְהַנִּפְלְאוֹת מְלַחֶמֶת הַחֲשֻׁמוֹנָאִים
- נִס פֶּח הַשָּׁמֶן
- מַעֲשֵׂה יְהוּדִית
- הַלְכוֹת חֲנֻפָּה
- שְׁאֵלוֹת לַחֲזָרָה
- מְנַהֵגֵי חֲנֻפָּה
- "חֻדָּה נָא חִידָה"
- סֵדֵר הַדְּלָקַת נְרוֹת חֲנֻפָּה
- מַעוֹז צוֹר יִשׁוּעָתִי

מאי חֲנֻכָּה?

בבית השני, כְּשֶׁמֶלְכֵי יוון גָּזְרוּ גְזֵירוֹת עַל יִשְׂרָאֵל וּבִטְלוּ דָתָם וְלֹא הִנִּיחוּ אוֹתָם לְעֵסֶק בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת, וּפָשְׁטוּ יָדָם בְּמִמוֹנָם וּבְבְנוֹתֵיהֶם, וְנִכְנְסוּ לְהִיכָל וּפָרְצוּ בוֹ פְרָצוֹת וְטִמְאוּ הַטְּהָרוֹת, וְצָר לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל מְאֹד מִפְּנֵיהֶם וּלְחָצוֹם לַחַץ גָּדוֹל עַד שֶׁרַחֵם עֲלֵיהֶם אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ וְהוֹשִׁיעַם מִיָּדָם וְהִצִּילָם, וְגָבְרוּ בְּנֵי חֲשֵׁמוֹנָאִי, הַכְּהֻנִּים הַגְּדוֹלִים, וְהִרְגוּם וְהוֹשִׁיעוּ יִשְׂרָאֵל מִיָּדָם, וְהֶעֱמִידוּ מֶלֶךְ מִן הַכְּהֻנִּים וְחִזְרָה מַלְכוּת לְיִשְׂרָאֵל יָתֵר עַל מֵאֵתִים שָׁנָה עַד הַחֲרָבָן הַשְּׁנִי.

וּכְשֶׁגָּבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל אוֹיְבֵיהֶם וְאֲבָדוּם, בְּחֻמְשָׁה וְעֶשְׂרִים בְּחֹדֶשׁ כָּסְלוֹ הָיָה, וְנִכְנְסוּ לְהִיכָל וְלֹא מָצְאוּ שָׁמֶן טְהוֹר בְּמִקְדָּשׁ אֶלָּא פֶד אֶחָד, וְלֹא הָיָה בוֹ לְהַדְלִיק אֶלָּא יוֹם אֶחָד בְּלִבָּד, וְהִדְלִיקוּ מִמֶּנּוּ נֵרוֹת הַמַּעֲרָכָה שְׁמוֹנֶה יָמִים עַד שֶׁכִּתְּשׂוּ זֵיתִים וְהוֹצִיאוּ שָׁמֶן טְהוֹר.

וּמִפְּנֵי זֶה הִתְקִינוּ חֻכְמִים שְׁבָאוֹתוֹ הַדּוֹר שִׁיְהִיוּ שְׁמוֹנֶת הַיָּמִים הָאֵלּוּ שֶׁתְּחִילָתָן מִלִּיל חֻמְשָׁה וְעֶשְׂרִים בְּכֶסֶל וַיְמִי שְׁמֻחָה וְהַלֵּל, וּמִדְּלִיקוֹ בֵּהוֹן הַנֵּרוֹת בְּעָרֵב עַל פְּתַח הַבָּתִּים בְּכָל לַיְלָה וְלַיְלָה מִשְׁמוֹנֶת הַלַּיְלוֹת, לְהִרְאוֹת וּלְגַלּוֹת הַנֵּס, וַיְמִים אֵלּוּ הֵן הַנִּקְרָאִין חֲנֻכָּה.

(רמב"ם הלכות חֲנֻכָּה, פֶּרֶק ג')

ספורי מעשי הנסים והנפלאות

מלחמת החשמונאים

מנורת בית המקדש

□ בזמן שבית המקדש היה קיים, עמדה מנורת הזהב בבית המקדש. המנורה היתה גבוהה ויפה מאוד. היא היתה עשויה מזהב טהור והיו לה שבעה קנים שבהם היו דולקות הנרות תמיד.

עשית שמן זית והפתילות

□ את המנורה היו מדליקים בשמן זית כדי שתדלק יפה. וכך היו מכינים את השמן. היו לוקחים זיתים יפים ומשבחים שגדלו בראש העץ והיו לוקחים פטיש מעץ ודופקים על כל זית בנפרד רק מכה אחת, כי השמן היוצא בטפה הראשונה הוא הכי משבח.

□ היו מכניסים את השמן לתוך כלי עץ, סוגרים אותו היטב ונוזרים שגוי לא יגע בזה, כדי שהשמן לא יטמא, ולכן היו חותמים את הכלי עם חותם של הכהן גדול כדי שיידעו שזה טהור.

□ את הפתילות היו עושים מבגדים בלויים (ישנים) של הכהנים שיצאו כפר מפלל שמוש.

הדלקת המנורה בבית המקדש

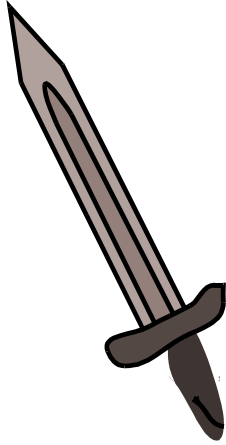
■ בכל יום לפנות ערב הָיָה הפהו מְדַלֵּק אֶת המנורה הטְהוֹרָה וְהיא הִיְתָה דוֹלֶקֶת יום שְׁלֵם עַד שֶׁהִפְהוּ הָיָה בָּא לְמַחֲרַת לְהִיטִיב אֶת הַנְּרוֹת וּלְהוֹסִיף שָׁמֶן לְעוֹד יוֹם. אֵין לְשַׁעַר אֶת גְּדֹל הַשְּׁמֵחָה שֶׁל הַכֹּהֲנִים בְּשַׁעֲה שֶׁהִדְלִיקוּ אֶת הַמְּנוֹרָה.

הַיּוֹנִים

■ בְּזִמְנוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁנִי הָיָה מַעֲשֵׂה אַכְזָרִי נוֹרָא, שְׁפַעַם אַחַת קַם מֶלֶךְ רָשָׁע וְאַכְזָרִי מְאֹד שֶׁקָּרְאוּ לוֹ אֲנִטְיוֹכוֹס שֶׁהַחֲלִיט לְהַלְחֵם עִם עַם יִשְׂרָאֵל. הֶלֶךְ וְכָנַס אֶת כָּל יוֹעֲצָיו וְחַכְמָיו שָׂרְיוֹ וְעַבְדָּיו וְאָמַר לָהֶם שֶׁהוּא הַחֲלִיט לְהַלְחֵם עִם הַיְהוּדִים וְגִזְרוּ עַל הַיְהוּדִים גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת שֶׁאֲסוּר לָהֶם לְשָׂמֵר שַׁבָּת שֶׁאֲסוּר לָהֶם לְמוֹל אֶת הַיְלָדִים. הוּא רָצָה גַם לְבַטֵּל אֶת רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְאָסַר עֲלֵיהֶם לְלַמַּד תּוֹרָה.

■ אֲנִטְיוֹכוֹס שָׁלַח אֶת הַמְּשֻׁנָּה לְמֶלֶךְ שֶׁר צָבָאוּ נִקְנוֹר עִם צָבָא גְּדוֹל שֶׁל חַיִּלִּים, לְלַכֵּשׁ אֶת יְרוּשָׁלַיִם. נִקְנוֹר הִגִּיעַ לִירוּשָׁלַיִם וְהַחֵל לַעֲשׂוֹת מַלְחָמָה עִם הַיְהוּדִים וּלְחַלֵּל אֶת שֵׁם הַשֵּׁם. הוּא בָּנָה בְּמָה גְּדוֹלָה בִּירוּשָׁלַיִם וְהִקְרִיב שָׁם קַרְבָּנוֹת לְעִבּוֹדַת כּוֹכָבִים רַ"ל.

יוחנן כהן גדול

□ כְּשֶׁרָאָה יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל אֶת מַעֲשָׂיו שֶׁל נֶקְנוֹר, חָרָה לוֹ מְאֹד וְהִחְלִיט לְקַנְאוֹת קִנְאֵת ה'. מָה עָשָׂה? הִחְבִּיא חֶרֶב תַּחַת מְעִילוֹ וְיָצָא לְרֹחוֹב הָעִיר עַד שֶׁהִגִּיעַ לְשַׁעַר בַּיִת הַמֶּלֶךְ. אָמַר יוֹחָנָן לְשׁוֹמְרֵים שֶׁהוּא רוֹצֵה לְהַכְנִס לַמִּשְׁנָה לַמֶּלֶךְ לְדַבֵּר אִתּוֹ וְהֵם הִרְשׁוּ לוֹ לְהַכְנִס.

□ כְּשֶׁבָּא לַפְּנֵי הַמִּשְׁנָה לַמֶּלֶךְ נֶקְנוֹר, שָׁאַל אוֹתוֹ מָה רְצוֹנוֹ? עָנָה לוֹ יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁבָּא כְּדֵי לַעֲשׂוֹת כָּל מָה שְׂיִצְנֶה עָלָיו שֶׁר הַצָּבָא. אָמַר לוֹ נֶקְנוֹר, שֶׁהוּא רוֹצֵה שְׂיִקְרִיב קֶרְבָּן לְעִבּוּדָה זָרָה. עָנָה לוֹ יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שָׁאֵם הִיְהוּדִים יִשְׁמְעוּ מִזֶּה מִיַּד יְהִרְגוּ אוֹתוֹ וְלָכֵן הוּא מְסַכֵּים רַק בְּתַנְאֵי שְׂיִצְאוּ כָּל הָאֲנָשִׁים מִלְּפָנָיו, כְּדֵי שֶׁהֵם לֹא יִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ לִיְהוּדִים.

□ הַמֶּלֶךְ צָוָה עַל כָּלֶם לָצֵאת וּלְאַחַר שְׂיִצְאוּ כָּלֶם הַתְּפִלָּל יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל לֵה' שְׂיִצְלִיחַ בְּמַעֲשָׂיו וְהוּא הוֹצִיא אֶת הַחֶרֶב וְהִרְג אֶת נֶקְנוֹר. יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל יָצָא חֹחוּצָה וְתַקַּע בְּשׁוֹפָר וְעָשָׂה מְלַחֲמָה עִם הַחֲמִילִים שֶׁל נֶקְנוֹר, וְכָל הַחֲמִילִים בָּרְחוּ בְּרֹאוֹתָם אֶת נֶקְנוֹר מֵת.

אַנטיוכוס שולח את בגרוס

■ כְּשֶׁשָׁמַע אַנְטִיּוֹכּוֹס מַה שֶׁהַיְהוּדִים עָשׂוּ לְנִקְנוֹר, קָרָא לְבַגְרוֹס וְשָׁלַח אוֹתוֹ עִם אֲנָשֵׁי צָבָא יוֹתֵר חֲזָקִים וְעִם הַרְבֵּה חַיִּלִּים וְהֵם בָּאוּ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ וְהִכְנִיסוּ פֶסֶל לְתוֹךְ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְהִכְרִיזוּ שְׂיוֹתֵר אָסוּר לְקַיֵּם אֶת מִצְוֹת ה'.

בַּגְרוֹס הִתְחִיל לְהִלָּחֵם עִם הַיְהוּדִים וּלְהוֹרֵגֵם.

■ לְמַתְנַתְּנָהּוּ הִכְהִין הָיָה חֲמֹשֶׁה בָּנִים צַדִּיקִים גְּדוֹלִים. הֵם הִחְלִיטוּ לְהִלָּחֵם עִם בַּגְרוֹס. הִלְכוּ הַתְּאֵסָפוּ וְהִתְפַּלְלוּ לַה' וְהִתְחִילוּ לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה עִם הַחַיִּלִּים וְהָרְגוּ אֶת כָּלָם. רַק בַּגְרוֹס נִשְׁאַר וַיְבָרַח חֲזָרָה אֶל אֲנְטִיּוֹכּוֹס.

■ כְּשֶׁרָאָה אַנְטִיּוֹכּוֹס שֶׁשׁוּב הַיְהוּדִים נִצְחוּ אֶת חַיִּלּוֹ, אָסַף הַרְבֵּה חַיִּלִּים מִכָּל הָעַמִּים וְהַרְבֵּה פִּילִים עִם שְׂרִיּוֹנִים וְנִצָּא הוּא בְּעֶצְמוֹ עִם הַחַיִּלִּים לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל לְהִלָּחֵם עִם הַיְהוּדִים. הוּא הִגִּיעַ לְיְרוּשָׁלַיִם וְנִכְנַס אֶל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְשָׁבַר אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְטָמֵא אֶת כָּל הַשְּׂמֵנִים שֶׁהָיוּ מִדְּלִיקִים בָּהֶם אֶת הַמְנוֹרָה.

מתתיהו והחשמונאים

■ מתתיהו כהן גדול ראה את כל הצרות שעושים ליהודים ולא יכל לסבל יותר. הלך וקרא לבניו ואמר להם שצריכים לצאת למלחמה על היונים ולגרש אותם מארץ ישראל. מתתיהו ובניו התחילו לאסף עוד יהודים שיסכימו להלחם עמם ביונים. הם קראו בקול גדול "מי לה' אליו" וכששמעו היהודים קריאה נרגשת זו, מיד באו והצטרפו אליהם עוד הרבה יהודים.

■ לפני שיצאו למלחמה, התאספו כלם והתפללו ובקשו מה' שיהיה עמם ויעזר להם לגרש את היונים מארץ ישראל. היהודים ידעו שהם מעטים נגד היונים המרבים וידעו שבלי סיעתא דשמיא הם לא יוכלו לנצח.

■ על חרבם חרטו "מפבי" שזה ראשי תבות של הפסוק "מי כמוך באלים היי". והקב"ה עשה להם נס במלחמה, שכל חץ שזרקו היונים לכוון היהודים הסתובב חזרה ופגע ביונים, כך נהרגו כל החילים וגם בגרוס שר צבאו של אנטיוכוס נהרג וכששמע אנטיוכוס שבגרוס וחיליו נהרגו מיד ברח בחזרה לארצו.

נס פח השמן

■ מיד לאחר הנצחון הגדול, נכנסו בני מתתיהו לבית המקדש וכשראו את כל מה שעשה שם אנטיוכוס התחילו לבכות בכי גדול. הם התחילו מיד לנקות ולתקן את כל מה שהיונים הרסו ושברו ובנו מזבח חדש, אך כאשר רצו להדליק את המנורה לא מצאו שמן זית טהור כי היונים נגעו בכל השמנים שהיו בבית המקדש וטמאו אותם.

■ הקב"ה שלא עזב את בניו, פקח את עיניהם ולשמחתם הרבה מצאו בפנה נסתרת פך קטן של שמן זית זך שהיה עליו את החותם של כהן גדול. שמחו היהודים מאוד על שמצאו פך שמן זית טהור וקטן, אך לצערם, הפך היה קטן ועם מעט שמן שהספיק רק ליום אחד בלבד. ונעשה נס והפך הקטן הספיק לשמונה ימים.

■ לזכר הנס שה' הציל אותם מהיונים ושמצאו פך קטן טהור שהספיק לשמונה ימים, קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם להיות עושים את שמונה ימי החנכה בהלל והודיה להשם יתברך בכל שנה ושנה.

חנכה הוא מלשון חנו - פה
שהיהודים נחו מאויביהם ביום כ"ה

מעשה יהודית

■ מעשה היה בימי המלך אליפורני, שהיה מלך גדול וחזק מאוד והחליט להלחם ביהודים. הלך ואסף את חיליו ובא לירושלים ועשה מצור על העיר, אין יוצא ואין נכנס. הוא סגר להם את הבארות עד שלא היה ליהודים מים לשתייה והם סבלו מאוד.

■ בזמן שהוא היתה אשה אחת צדיקה גדולה מאוד שקראו לה יהודית. הלכה יהודית אל שערי ירושלים ויצאה אל חיליו של אליפורני. פשהגיעה אל חיליו בקשה מהם להכניס אליו. כשנכנסה אמרה לו שהיא באה כדי לעזר לו לכבש את ירושלים, אבל בתנאי שהוא ירשה לה להסתובב במחנה.

■ המלך נתן הוראה לכל החילים שיתנו ליהודית להסתובב בכל מקום ומתי שהיא רוצה לבוא אל המלך שיתנו לה להכניס. אחרי שלושה ימים הביאה יהודית למלך מאכלי חלב ויון. אמרה יהודית למלך, שלפני שהיא אומרת לו איך הוא יוכל לנצח את היהודים, היא רוצה שהוא יאכל ממה שהביאה לו לאכל.

■ המלך אכל את הגבינה ונהיה מאוד צמא, והיא נתנה לו לשתייה הרבה יין עד שנשתכר ונרדם. יהודית התפללה לה' שיצליח דרכה, ולקחה את חרבו והורידה לו את ראשו והכניסה לתוך שק וחזרה לירושלים ותלו את ראש אליפורני על חומת ירושלים. בבקר כשראו החילים של אליפורני את ראשו של המלך על החומה מיד ברחו מרב פחד וליהודים היתה תשועה גדולה מאת ה'.

מנהגי חנכה

■ נוהגים להרבות בסעודות, משום שבמים אלו היתה חנכת המזבח, וכן משום שכשנצחו החשמונאים את היוונים עשו חנכת הבית בשמונת ימים אלו.

■ נוהגים לאכל מאכלי חלב וגבינה, משום שיהודית האכילה את המלך מאכלי גבינה ועל ידי כך התגלגל הנס.

■ אוכלים מאכלים מטגנים בשמן כגון לביבות (סופגניות), זכר לנס פד השמן.

■ יש נוהגים לחלק מעות חנכה, טעם למנהג מפני שהיוונים רצו לבטל מצות גמילות חסדים.

■ משחקים בסביבון. יש אומרים טעם לכך, מפני שכאשר היוונים גזרו להשכיחם תורתך היו היהודים מתאספים ללמד תורה בעל פה במסוה של משחק סביבון, אך המטרה היתה ללמד תורה.

■ הנשים נוהגות שלא לעשות מלאכה בזמן הדלקת הנרות חצי שעה, משום שהנס נעשה על ידם.

סֵדֵר הַדְּלָקַת נֵרוֹת חֲנֻכָּה

לפני ההדלקה מברכים להדליק נר ושעשה נסים ובערב הראשון מוסיפים ברכת שהחנינו:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנֻכָּה:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה נִסִּים
לְאַבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזִמְנֵי הַזֶּה:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
שֶׁהַחֲנִינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְנֵי הַזֶּה

יתחיל לומר "הנרות הללו" מיד לאחר שהדליק נר אחד.
ונכון לגומרו לפני שגמר להדליק את כל הנרות.

הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים ועל הנפלאות ועל התשועות
ועל המלחמות. שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. על ידי כהניך
הקדושים. וכל שמונת ימי חנכה. הנרות הללו קדש הם. ואין לנו רשות
להשתמש בהם. אלא לראותם בלבד. כדי להודות ולהלל לשמך הגדול
על נסיה ועל נפלאותיה ועל ישועתך:

זְמֹר לַחֲנֻכָּה

מַעוֹז צוֹר יִשׁוּעָתִי לְךָ נֶאֱחָה לְשִׁבְחֲךָ. תִּכְוֶן בַּיִת תִּפְלְתִי וְשֵׁם תְּנוּדָה נִזְבַּח. לַעֲת תִּכְיֶן מִטְבַּח מִצַּר הַמְּנַבֵּחַ. אֲזֵ אֶגְמֹר בְּשִׁיר מְזִמֹּר חֲנֻכַּת הַמְּזִבְּחַ:

רְעוֹת שְׁבַעָה נִפְשֵׁי בְּיָגוֹן כּוֹחֵי כֹלָה. חֲיֵי מְרָרו בְּקוּשֵׁי בְּשַׁעְבוּד מַלְכוּת עֲגָלָה. וּבְגִדוֹ הַגְּדוּלָה הוֹצִיא אֶת הַסָּגְלָה. חֵיל פְּרָעָה וְכֹל זָרְעוֹ יָרְדוּ כְּאֶבֶן בְּמִצּוּלָה:

דְּבִיר קִדְשׁוֹ הִבִּיאֲנִי וְגַם שֵׁם לֹא שָׁקַטְתִּי. וּבֹא נוֹגֵשׁ וְהִגְלֵנִי. כִּי זָרִים עֲבַדְתִּי. וַיִּין רַעַל מִסְכָּתִי כְּמַעַט שְׁעַבְרָתִי. קֹץ בָּבֶל זָרְבָבֶל. לְקֹץ שְׁבַעִים נוֹשַׁעְתִּי:

כְּרוֹת קוֹמַת בְּרוּשׁ בְּקֹשׁ אֶגְגִי בֶן הַמִּדְתָּא. וְנִהְיִתָּה לוֹ לֶפַח וּלְמוֹקֵשׁ וְגֵאֲוָתוֹ לֹא נִשְׁבַּתָּה. רֹאשׁ יְמִינִי נִשְׂאֵת וְאוֹיֵב שְׁמוֹ מְחִיתָ. רַב בְּנִי וְקִנְיָנִי עַל הַעֵץ תִּלִּיתָ:

יְוָנִים נִקְבְּצוּ עָלַי אֲזֵי בֵימֵי חֲשֵׁמְנִים. וּפְרָצוּ חוֹמוֹת מִגְדָּלִי וְטַמְאוּ כֹל הַשְּׁמָנִים וּמְנוֹתָר קִנְקֵנִים נַעֲשֶׂה גַם לְשׁוֹשְׁנִים. בְּנֵי בִינָה יְמֵי שְׁמוֹנָה קָבְעוּ שִׁיר וּרְנָנִים:

חֲשׁוּף זְרוּעַ קִדְשֶׁךָ וְקָרַב קוֹץ הַיִּשׁוּעָה. נִקֵּם נִקְמַת דָּם עֲבָדֶיךָ מֵאִמָּה הַרְשָׁעָה. כִּי אֶרְכָּה לָנוּ הַשָּׁעָה. וְאִין קוֹץ לִימֵי הַרְעָה. דְּחַה אֲדַמּוֹן בְּצַל צִלְמוֹן הַקָּם לָנוּ רוּעָה שְׁבַעָה: